

POSTANOWIENIE

27 czerwca 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Dariusz Dończyk (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 27 czerwca 2023 r. w Warszawie,
skargi kasacyjnej P. Ś., B. P. i A. Ś.

od postanowienia Sądu Okręgowego w Suwałkach

z 10 grudnia 2019 r., I Ca 405/19,

w sprawie z wniosku E. D.

z udziałem K. Z., R. Z., M. K., P. Ś., B. P., E. K. i A. Ś.

o ustanowienie drogi koniecznej,

1) odrzuca skargę kasacyjną w części wniesionej przez uczestników P. Ś. i A. Ś.,

2) uchyla zaskarżone postanowienie oraz postanowienie Sądu Rejonowego w Olecku z 5 marca 2019 r., sygn. akt I Ns 184/17, znosi postępowanie poczynwszy od czynności doręczenia odpisu opinii biegłego radcy prawnemu K. K. (pismo z 28 listopada 2017 r. - k.131) i przekazuje sprawę Sądowi Rejonowemu w Olecku do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

(PG)

UZASADNIENIE

Wnioskodawczyni E. D. domagała się ustanowienia za wynagrodzeniem służebności drogi koniecznej na nieruchomości oznaczonej numerem geodezyjnym [...] położonej w miejscowości B., gmina [...], powiat [...], dla której Sąd Rejonowy w Olecku prowadzi księgę wieczystą o numerze [...] stanowiącej własność uczestniczki postępowania B. P., na rzecz każdorazowego właściciela nieruchomości oznaczonej numerem geodezyjnym [...] położonej w miejscowości B., gmina [...], powiat [...], dla której Sąd Rejonowy w Olecku prowadzi księgę wieczystą o numerze [...] w sposób oznaczony kolorem czerwonym na mapie stanowiącej załącznik do złożonego wniosku. Wskazała, że jest właścicielem działki nr [...], która nie ma dostępu do drogi publicznej, a jedyną możliwością swobodnego dotarcia do niej jest przejazd przez sąsiednie nieruchomości. Na skutek działań podjętych przed sądem w latach wcześniejszych działka ta uzyskała możliwość dostania się do niej przez wejście o szerokości 60 cm z działki o numerze [...]. Przejście to jednak z natury rzeczy jest ograniczone, zaś przejazd niemożliwy.

Uczestniczka postępowania B. P. wniosła o oddalenie wniosku. Podniosła, że nieruchomość wnioskodawczyni posiada dostęp do drogi publicznej - działki [...]. Działki [...] i [...] powstały na skutek podziału działki [...], stąd też ewentualna droga konieczna powinna być przeprowadzona przez działkę [...]. Uczestnicy postępowania R. Z. i K. Z. wskazali, że nie chcą, aby jakakolwiek służebność obciążała ich działkę. Dodali, że na skutek rozgraniczenia nieruchomości ich wjazd na działkę [...] stał się tak wąski, że nie są w stanie urządzić tam bramy wjazdowej.

Z uwagi na zbycie przez wnioskodawczynię E. D. w toku postępowania działki nr [...] Sąd wezwał do udziału w sprawie w charakterze uczestników postępowania M. K. i E. K. - nabywców tej działki. Wezwani uczestnicy poparli wniosek. Z uwagi na to, że w toku postępowania uczestniczka postępowania B. P. zbyła udział w działce [...] A. Ś. i P. Ś., Sąd wezwał ich do udziału w sprawie w charakterze uczestników postępowania. Wezwani uczestnicy wniesli o nieobciążanie ich nieruchomości służebnością drogi koniecznej.

Postanowieniem z 5 marca 2019 r. Sąd Rejonowy w Olecku ustanowił na rzecz kaźdoczesnego właściciela nieruchomości gruntowej, działki o numerze ewidencyjnym [...] o pow. 0,0729 ha, położonej w miejscowości B., gmina [...], powiat [...], województwo [...], dla której w tym Sądzie prowadzona jest księga wieczysta o numerze [...] służebność drogi koniecznej obciążającą nieruchomość gruntową, działkę o numerze geodezyjnym [...] o pow. 0,0913 ha, położoną w miejscowości B., gmina [...], powiat [...], województwo [...], dla której w tym Sądzie prowadzona jest księga wieczysta o numerze [...] o przebiegu jak w opinii sporządzonej przez biegłego sądowego z zakresu geodezji i kartografii R. N. znajdującej się na karcie nr 214 akt sprawy, zaznaczonym na mapie sytuacyjnej szrafurą koloru czerwonego i literą „B” pomiędzy punktami 3-4-30-29-28-27-26-7-3 o łącznej powierzchni 17 metrów kwadratowych, czyniąc jednocześnie powyższą opinię ww. biegłego integralną częścią postanowienia (pkt I); nakazał jednocześnie uczestniczące postępowania B. P. wykonanie zmiany lokalizacji bramy wjazdowej znajdującej się pomiędzy punktami 3 i 7 na opisanej w pkt I postanowienia mapie (k. 214 akt sprawy), to jest jej demontaż i ponowny montaż (tej samej lub innej bramy) na wysokości pkt 30 wskazanego na ww. mapie, prostopadle do przebiegu granicy działek [...] i [...], lub też dalej w głąb działki [...] prostopadle do granicy działek [...] i [...] - w każdym przypadku w miejscu umożliwiającym właścicielowi nieruchomości władnącej (działki [...]) swobodne korzystanie ze służebności drogi koniecznej zgodnie z jej treścią - w terminie do 2 miesięcy od daty uprawomocnienia się niniejszego postanowienia (pkt II); tytułem wynagrodzenia za ustanowienie służebności opisanej w pkt 1 niniejszego postanowienia zasądził: - od uczestników postępowania M. K. i E. K. na rzecz uczestniczki postępowania B. P. kwotę 3522 zł w terminie do dwóch tygodni od dnia uprawomocnienia się postanowienia wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie na wypadek uchybienia terminowi płatności; - od uczestników postępowania M. K. i E. U. K. na rzecz uczestników postępowania P. Ś. oraz A. Ś. kwotę 58 zł w terminie do dwóch tygodni od dnia uprawomocnienia się postanowienia wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie na wypadek uchybienia terminowi płatności (pkt III); nakazał pobrać na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Rejonowego w Olecku tytułem brakujących kosztów sądowych:

od wnioskodawczynie E. D. kwotę 4332,77 zł; - od uczestników postępowania M. K. i E. K. kwotę 4332,76 zł (pkt IV); zasądził od wnioskodawczynie E. D. oraz od uczestników postępowania M. K. i E. K. solidarnie na rzecz uczestniczki postępowania B. P. kwotę 2242,59 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania (pkt V).

Postanowienie Sądu Rejonowego w Olecku z 5 marca 2019 r. zostało zaskarżone apelacją przez uczestniczkę postępowania B. P. oraz zażaleniem wnioskodawców M. K. i E. K. na rozstrzygnięcia zawarte w punktach IV i V tego postanowienia.

Postanowieniem z 10 grudnia 2019 r. Sąd Okręgowy w Suwałkach zmienił zaskarżone postanowienie w pkt II o tyle, że obowiązek przesunięcia bramy szczegółowo opisany w tym punkcie nałożył również na pozostałych współwłaścicieli nieruchomości obciążonej, tj. A. Ś. i P. Ś. (pkt I); oddalił apelację w pozostałym zakresie (pkt II); oddalił zażalenie w całości (pkt III) oraz stwierdził, że zainteresowani ponoszą koszty postępowania apelacyjnego i zażaleniowego związane ze swoim udziałem w sprawie (pkt IV).

Od postanowienia Sądu Okręgowego z 10 grudnia 2019 r. skargę kasacyjną wnieśli uczestnicy postępowania B. P., A. Ś. i R. Ś., którzy zaskarżyli go w części, tj. w zakresie pkt I, II i IV. W ramach podstawy kasacyjnej z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. zarzucili naruszenie art. 386 § 1 i 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w zw. z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 176 § 1 Konstytucji RP przez zmianę zaskarżonego postanowienia Sądu Rejonowego w ten sposób, że obowiązek przesunięcia bramy został przez Sąd drugiej instancji nałożony na pozostałych współwłaścicieli nieruchomości dopiero na etapie postępowania apelacyjnego, co prowadziło do naruszenia zasady dwuinstancyjności postępowania i pozbawiło ich możliwości zaskarżenia postanowienia w drodze zwykłego środka zaskarżenia; art. 626 § 1-3 k.p.c.

w

zw.

z art. 64 ust. 3 Konstytucji RP w zw. z art. 145 § 2 k.c. przez orzeczenie obowiązków prowadzących do wyzbycia, bez wyraźnej podstawy prawnej, właściciela nieruchomości potencjalnie obciążonej z władztwa nad częścią rzeczy. W ramach podstawy kasacyjnej z art. 398³ § 1 k.p.c. zarzucili naruszenie: art. 145 § 1 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie, polegające na uwzględnieniu

żądania ustanowienia służebności drogi koniecznej, mimo że potrzeba jej ustanowienia powstała na skutek zawinionego działania właściciela nieruchomości izolowanej, będącego poprzednikiem prawnym aktualnego właściciela, co wyklucza wskazane roszczenie lub na wypadek nieuwzględnienia powyższego - art. 5 k.c. w zw. z art. 145 § 1 k.c., gdyż w powyższych okolicznościach żądanie ustanowienia służebności drogi koniecznej stanowi nadużycie prawa podmiotowego, a w konsekwencji nie jest traktowane jako wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony; art. 58 § 1-2 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 145 § 1 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie, polegające na ustanowieniu służebności drogi koniecznej na żądanie podmiotu niebędącego właścicielem nieruchomości izolowanej, a to z uwagi na nieważność czynności prawnej jej nabycia; art. 145 § 2 zdanie 2 k.c. w zw. z art. 145 § 3 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie, polegające na nieprzeprowadzeniu drogi koniecznej przez grunty będące przedmiotem czynności prawnej (na skutek której nieruchomość izolowana nie ma odpowiedniego dostępu do drogi koniecznej) z powołaniem się na interes społeczno-gospodarczy; art. 145 § 2 k.c. w zw. z art. 251 k.c. oraz art. 212 § 1 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie, polegające na nałożeniu dodatkowych obowiązków na uczestników ad 1-3, które w istocie prowadzą do pozbawienia współwłaścicieli nieruchomości władztwa nad rzeczą oraz prawa do ogrodzenia własnej nieruchomości, czyniąc fragment nieruchomości obciążonej (w śladzie wyznaczonej drogi koniecznej) dostępną dla każdego i bez żadnych ograniczeń; art. 145 § 1 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie, polegające na przyznaniu uczestnikom ad 1-3 rażąco niskiego wynagrodzenia, które nie stanowi ekwiwalentu za znoszenie cudzego przejazdu i przechodu przez nieruchomość; art. 145 § 1 i 2 k.c. przez ustanowienie służebności drogi koniecznej według wariantu I zaproponowanego w opinii biegłego R. N., podczas gdy dostęp do drogi publicznej powinien być zapewniony od strony drogi publicznej (dz. ew. [...]), z uwzględnieniem czynności prawnych i podziałowych dotyczących dawnej nieruchomości, z której powstały działki ewidencyjne o nr [...] i [...] (w opinii biegłego R. N. powyższe okoliczności uwzględnia wariant II przebiegu służebności). Skarżący wnieśli o uchylenie zaskarżonego postanowienia Sądu Okręgowego w zaskarżonej części (pkt I, II, IV) i o przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w

Suwałkach do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uczestnicy postępowania E. K. i M. K. wniesli o oddalenie skargi kasacyjnej oraz zasądzenie na ich rzecz od skarżących zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna została wniesiona przez trzech uczestników postępowania B. P., A. Ś. i R. Ś. Do czasu wniesienia skargi kasacyjnej w dalszym postępowaniu przed Sądem Okręgowym miały zastosowanie przepisy Kodeksu postępowania cywilnego w brzmieniu obowiązującym przed zmianą dokonaną ustawą z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 ze zm.). Zgodnie bowiem z art. 9 ust. 4 tej ustawy, do rozpoznania środków odwoławczych wniesionych i nierozpoznanych przed dniem wejścia w życie tej ustawy stosuje się przepisy ustawy zmienianej w art. 1 (Kodeks postępowania cywilnego), w brzmieniu dotychczasowym. Artykuł 387 § 3 k.p.c. stanowił, że orzeczenie z uzasadnieniem doręczenia się tej stronie, która w terminie tygodniowym od dnia ogłoszenia sentencji zgłosiła wniosek o doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem. Przepisy art. 327 § 2 i art. 331 § 2 stosuje się odpowiednio. Jeżeli ogłoszenia nie było, orzeczenie z uzasadnieniem doręcza się stronom z urzędu w terminie tygodniowym od dnia sporządzenia uzasadnienia. Według art. 398⁵ § 1 k.p.c., skargę kasacyjną wnosi się do sądu, który wydał zaskarżonego orzeczenie, w terminie dwóch miesięcy od dnia doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem stronie skarżącej. Z uwagi na treść art. 398⁵ § 1 k.p.c., który początek terminu do wniesienia skargi kasacyjnej wiąże z doręczeniem stronie skarżącej orzeczenia z uzasadnieniem, w orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono, że warunkiem umożliwiającym zaskarżenie orzeczenia (wyroku, postanowienia) sądu drugiej instancji skargą kasacyjną do Sądu Najwyższego jest złożenie przez stronę wniosku, o którym mowa w art. 387 § 3 k.p.c. Gdy strona z takim żądaniem nie wystąpiła albo występując z nim, przekroczyła siedmiodniowy termin do zgłoszenia żądania doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem (art. 387 § 3 k.p.c.), dwumiesięczny termin, przewidziany w art. 398⁵ k.p.c., w ogóle nie może

rozpocząć biegu, a tym samym niemożliwe jest wniesienie skargi kasacyjnej. Złożenie wniosku o doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem w terminie tygodniowym od dnia ogłoszenia sentencji, zgodnie z art. 387 § 3 k.p.c., stanowi zatem bezwzględną przesłankę dopuszczalności wniesienia skargi kasacyjnej (zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z 29 listopada 1999 r., III CZ 140/99, niepubl.; z 2 grudnia 1999 r., III CZ 142/99, niepubl.; z 6 grudnia 1999 r., III CZ 145/99, niepubl.; z 13 października 2005 r., I CZ 111/05, niepubl.; z 16 grudnia 2005 r., II PZ 45/05, niepubl.; z 29 września 2006 r., I CSK 304/06, niepubl.; z 29 listopada 2006 r., II PZ 53/06, OSNAPUS 2008, nr 7- 8, poz. 107; z 25 stycznia 2007 r., I UZ 43/06, niepubl.; z 28 marca 2007 r., III CSK 66/07, niepubl.; z 24 sierpnia 2007 r., I CZ 89/07, niepubl.; z 24 sierpnia 2007 r., I CZ 94/07, niepubl.; z 16 kwietnia 2008 r., I CZ 33/08, niepubl.; z 28 sierpnia 2008 r., I CSK 342/08, niepubl.; z 13 stycznia 2009 r., I PZ 36/08, niepubl.; z 16 czerwca 2009 r., V CZ 25/09, niepubl.; z 28 czerwca 2010 r., I CSK 331/10, niepubl.; z 30 czerwca 2010 r., V CZ 46/10, niepubl.; z 2 lutego 2011 r., II UZ 45/10, niepubl. z 11 maja 2012 r., I PZ 1/12, niepubl.). Przepis art. 398⁵ § 1 k.p.c. ma odpowiednie zastosowanie poprzez art. 13 § 2 k.p.c. do zaskarzania skargą kasacyjną postanowień, których mowa w art. 519¹ k.p.c., wydanych przez sąd drugiej instancji w postępowaniu nieprocesowym. Powyższe zasady zachowały swoją aktualność także po zmianie stanu prawnego dokonanej powołaną ustawą z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 ze zm.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono również, że w postępowaniu nieprocesowym nie mają zastosowania przepisy procesu o współuczestnictwie procesowym, w tym art. 73 § 2 k.p.c. dotyczący współuczestnictwa jednolitego, zgodnie z którym czynności procesowe współuczestników działających są skuteczne wobec nie działających. W konsekwencji, współuczestnik jednolity, który w ustawowym terminie nie zażądał doręczenia wyroku sądu drugiej instancji z uzasadnieniem, może wnieść skargę kasacyjną, jeśli wniosek taki złożył inny współuczestnik. Termin do wniesienia skargi kasacyjnej biegnie wtedy od dnia doręczenia wyroku z uzasadnieniem współuczestnikowi, który o to wniósł (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 19 marca 1997 r., II CKN 31/97, OSNC 1997, nr 8, poz.

116 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 7 lipca 2011 r., II CZ 34/11, niepubl.). Zasadnicza dla postępowania nieprocesowego kategoria „interesu prawnego” jako podstawy uczestnictwa w tym postępowaniu, wyklucza stosowanie w nim przepisów o współuczestnictwie procesowym (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z 2 czerwca 1965 r., II CZ 51/65, niepubl.; z 9 grudnia 2011 r., III CZ 71/11, niepubl.; z 9 grudnia 2011 r., III CZ 71/11, niepubl. oraz z 17 października 2012 r., I CZ 124/12, niepubl.; odmiennie por. postanowienie Sądu Najwyższego z 7 lipca 2011 r., II CZ 34/11, niepubl.). Z akt sprawy wynika, że po ogłoszeniu postanowienia Sądu Okręgowego zaskarżonego następnie skargą kasacyjną wniosek z 11 grudnia 2019 r. o doręczenie jego uzasadnienia złożył w imieniu uczestniczki postępowania B. P. jej pełnomocnik adw. A. M. (k. 669), któremu doręczono odpis orzeczenia Sądu drugiej instancji z uzasadnieniem 24 stycznia 2020 r. (k. 687). Następnie radca pr. M. K. sporządził i wniósł skargę kasacyjną w imieniu nie tylko uczestniczki postępowania B. P., ale także uczestników postępowania A. Ś. i R. Ś. (k. 708). Ponieważ uczestnicy A. Ś. i R. Ś. nie złożyli wcześniej wniosku o doręczenie im (albo ich pełnomocnikowi) uzasadnienia postanowienia Sądu Okręgowego w Suwałkach z 10 grudnia 2019 r. skarga kasacyjną podlegała odrzuceniu jako niedopuszczalną w stosunku do tych uczestników na podstawie art. 398⁶ § 3 w zw. z § 2 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c.

Zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. – stosowanym poprzez art. 13 § 2 k.p.c. także w postępowaniu kasacyjnym w sprawie nieprocesowej - Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania. Z uwagi tę normę Sąd Najwyższy dostrzegł z urzędu, że zarówno postępowanie przed Sądem drugiej instancji, jak również znaczna część postępowania przed Sądem pierwszej instancji dotknięta jest nieważnością z przyczyny określonej w art. 379 pkt 2 k.p.c., tj. nienależytego umocowania pełnomocnika wnioskodawczyni na tych etapach postępowania. Bez znaczenia, w przypadku stwierdzenia nieważności postępowania, jest to, czy uchybienie to dotyczy strony, która wniosła skargę kasacyjną. Badanie tej kwestii następuje bez względu na to, którego uczestnika interesy zostały dotknięte w związku z nieważnością postępowania (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2006 r.,

I PK 124/06, OSNP 2008, nr 3 - 4, poz. 27 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z 27 lutego 1997 r., III CKN 6/97, niepubl. i postanowienie Sądu Najwyższego z 30 września 2020 r., IV CSK 643/18, niepubl.). Przepis art. 379 pkt 2 k.p.c. nakazuje uznać za nieważne postępowanie, w którym występował nienależycie umocowany pełnomocnik, bez względu na sposób jego działania i konsekwencje wynikające z tego faktu dla strony. Bez znaczenia jest zatem, czy skutkiem udziału rzekomego pełnomocnika było pozbawienie strony możliwości obrony jej praw, czy działania tej osoby okazały się tak skuteczne, że doprowadziły do wydania korzystnego dla uczestnika postępowania orzeczenia (zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z 2 sierpnia 2007 r., V CZ 72/07, niepubl. oraz z 30 września 2020 r., IV CSK 643/18, niepubl.).

Według art. 89 § 1 zd. pierwsze k.p.c., pełnomocnik jest obowiązany przy pierwszej czynności procesowej dołączyć do akt sprawy pełnomocnictwo z podpisem mocodawcy lub wierzitelny odpis pełnomocnictwa wraz z odpisem dla strony przeciwnej. W myśl art. 89 § 3 k.p.c., w toku sprawy pełnomocnictwo może być udzielone ustnie na posiedzeniu sądu przez oświadczenie złożone przez stronę i wciągnięte do protokołu. Wyjątkowo, w razie zaistnienia okoliczności przewidzianych w art. 97 § 1 k.p.c., po wniesieniu pozwu (odpowiednio wniosku w postępowaniu nieprocesowym) sąd może dopuścić tymczasowo do podjęcia naglącej czynności procesowej osobę niemogącą na razie przedstawić pełnomocnictwa. W takim wypadku, jak stanowi art. 97 § 2 k.p.c., sąd wyznaczy równocześnie termin, w ciągu którego osoba działająca bez pełnomocnictwa powinna je złożyć albo przedstawić zatwierdzenie swej czynności przez stronę. Jeżeli termin upłynął bezskutecznie, sąd pominie czynności procesowe tej osoby. Z akt sprawy wynika, że po złożeniu w sprawie wniosku o ustanowienie służebności gruntowej przez wnioskodawczynię E. D. do postępowania zgłosił się radca pr. K. K., który stawiał się 13 czerwca 2017 r. na rozprawie przed Sądem Rejonowym w Olecku w imieniu wnioskodawczyny oświadczając, że wysłał do Sądu udzielone mu pełnomocnictwo. W związku z brakiem tego dokumentu w aktach sprawy wniósł o dopuszczenie go warunkowe do działania w charakterze pełnomocnika procesowego wnioskodawczyny. Sąd Rejonowy dopuścił go tymczasowo do udziału w tym charakterze, zakreślając jednocześnie 7-dniowy termin na nadesłanie

pełnomocnictwa procesowego. Po upływie tego terminu do akt sprawy nie załączono pełnomocnictwa procesowego (bądź jego uwierzytelnionego odpisu) udzielonego przez wnioskodawczynię radcy pr. K. K. i upoważniającego go do reprezentowania wnioskodawczynie w postępowaniu o ustanowienie służebności gruntowej. Sąd Rejonowy dostrzegł ten fakt, o czym świadczy treść zarządzenia z 28 lipca 2017 r. (k. 74), którym zarządzono dokonanie w sprawie doręczeń bezpośrednio wnioskodawczynie z uwagi na to, że nie wpłynęło do Sądu pełnomocnictwo udzielone przez wnioskodawczynię. Jak wynika z analizy akt sprawy pomimo wydania tego zarządzenia i nienadestania dokumentu pełnomocnictwa Sąd pierwszej instancji w dalszym postępowaniu podejmował czynności w sprawie z udziałem radcy pr. K. K. jako pełnomocnika wnioskodawczynie, co dotyczyło dokonywanych doręczeń pism procesowych (np. k. 192 i 199 oraz k. 445), czy doręczeń odpisu opinii (k. 126). W protokole rozprawy z 19 lutego 2019 r. przed Sądem Rejonowym w Olecku (k. 504) – po przeprowadzeniu której nastąpiło wydanie postanowienia kończącego postępowanie przed Sądem pierwszej instancji – odnotowano, że wnioskodawczynie nie stawiała się, a w jej imieniu stawiał się radca pr. K. K.. Sąd Rejonowy traktował więc radcę pr. K. K. jako pełnomocnika procesowego wnioskodawczynie pomimo nie tylko nienadestania przez niego pełnomocnictwa procesowego, ale także pomimo złożenia przez niego pism procesowych, w których wskazał na fakt zbycia nieruchomości przez wnioskodawczynię na rzecz M. K. i E. K., złożenia pełnomocnictw do ich reprezentowania i wniosku o zwolnienie wnioskodawczynie od dalszego udziału w sprawie (zob. pismo procesowe z 12 stycznia 2018 r. – k. 154). W następstwie tego zawiadomienia doszło do wezwania do udziału w sprawie nowych, wyżej wskazanych osób w charakterze uczestników postępowania, ale bez zwolnienia wnioskodawczynie od udziału w postępowaniu. Po wydaniu postanowienia kończącego postępowanie Sąd Rejonowy w Olecku doręczył radcy pr. K. K. jako pełnomocnikowi wnioskodawczynie odpis apelacji wniesionej przez uczestniczkę postępowania B. P. (k. 556 i 577), a w zarządzeniu o przekazaniu akt sprawy Sądowi Okręgowemu wskazał na pełnomocnictwo procesowe udzielone przez wnioskodawczynię znajdujące się na karcie 36 akt. Również Sąd Okręgowy na etapie postępowania apelacyjnego traktował radcę pr. K. K. jako pełnomocnika

procesowego wnioskodawczynie, co potwierdza zarządzenie z 15 października 2019 r. o wyznaczeniu rozprawy, w którym zarządzono o zawiadomieniu o terminie radcy pr. Krzysztofa Karwowskiego jako pełnomocnika wnioskodawczynie (k. 619 i dowód doręczenia – k. 620). W protokole rozprawy z 27 listopada 2019 r. przed Sądem Okręgowym w Suwałkach (k. 655) – po przeprowadzeniu której zapadło postanowienie zaskarżone skargą kasacyjną – odnotowano, że w imieniu wnioskodawczynie stawiał się jej pełnomocnik radca pr. K. K. oraz że pełnomocnictwo znajduje się w aktach sprawy. W postanowieniu Sądu Okręgowego z 10 grudnia 2019 r. w sposób niekonsekwentny określono strony tego postępowania. W jednej części rubrum (wstępnej) tego orzeczenia wskazano, że wnioskodawcą jest E. D., a jego uczestnikami m.in. M. K. i E. K., a w dalszej jego części, że Sąd rozpoznał zażalenie wniesione przez wnioskodawców M. K. i E. K.. Dopiero na etapie postępowania kasacyjnego odpis wniesionej skargi kasacyjnej został bezpośrednio doręczony wnioskodawczynie (k. 723, 739 i 740).

W związku z wyżej przedstawionymi okolicznościami, a w szczególności braku w aktach sprawy dokumentu pełnomocnictwa (jego uwierzytelnionego odpisu) udzielonego przez wnioskodawczynię radcy pr. K. K. oraz zapisem w protokole rozprawy z 27 listopada 2019 r. przed Sądem Okręgowym w Suwałkach o tym, że w aktach sprawy znajduje się pełnomocnictwo udzielone przez wnioskodawczynię radcy pr. K. K., Sąd Najwyższy - przed rozpoznaniem skargi kasacyjnej - zwrócił się do tego Sądu o wyjaśnienie czy Sąd Okręgowy posiada dokument pełnomocnictwa udzielonego przez wnioskodawczynię radcy pr. K. K. i z jakich przyczyn nie ma go w aktach sprawy. Z nadesłanej przez Sąd Okręgowy odpowiedzi (pismo z 20 marca 2023 r.) wynika, że nie można ustalić, gdzie znajdował się dokument, na który powołały się Sady obu instancji, bowiem w aktach sprawy go nie odnaleziono. Wskazał, że prawdopodobnie pełnomocnik jedynie dokument okazywał i nie zatrzymano go w celu złożenia do akt sprawy. Wyjaśnił, że innych postępowaniach, które toczyły się wcześniej przed Sądem Rejonowym w Olecku i Sądem Okręgowym w Suwałkach E. D. upoważniła do działania również swojego ojca J. P. - we wszystkich sprawach dotyczących również tej nieruchomości (pełnomocnictwa notarialne w dołączonej sprawie I C 291/16 - k. 13 v. i k. 14 v dołączonych akt

I C 325/16), który reprezentował wnioskodawczynię również w niniejszej sprawie podczas oględzin 11 sierpnia 2017 r. (k. 67 akt sprawy). Sąd nie żądał od niego dołączenia pełnomocnictwa, bazując na dokumentach zawartych we wspomnianych wyżej sprawach. W wymienionych wyżej sprawach pełnomocnik ogólny J. P. ustanawiał pełnomocnika profesjonalnego radcę pr. K. K.. W przedmiotowej sprawie natomiast przy niektórych czynnościach udział brał pełnomocnik J. P. – ojciec. W piśmie tym Sąd Okręgowy wskazał także, że w związku z wątpliwościami dotyczącymi pełnomocnictwa udzielonego przez E. D. radcy pr. K. K. wezwano pełnomocnika wnioskodawczyni do złożenia wspomnianego pełnomocnictwa, na które powoływał się ww. przed Sądem Rejonowym i Sądem Okręgowym. Pełnomocnik wnioskodawczyni przedłożył wspomniane pełnomocnictwo datowane na 23 marca 2017 r. wraz z dowodem uiszczenia opłaty skarbowej z tamtej daty. Z nadesłanego przez pełnomocnika wnioskodawczyni pisma nie wynika jednak, kiedy pełnomocnictwo zostało wysłane do Sądu i do strony przeciwnej.

Z wyżej przedstawionych okoliczności wynika, że w postępowaniu przed Sądami pierwszej i drugiej instancji za wnioskodawczynię działał pełnomocnik procesowy w osobie radcy pr. K. K., który został dopuszczony do działania w tym charakterze tymczasowo na rozprawie przed Sądem Rejonowym w Olecku 13 czerwca 2017 r. i który w określonym przez ten Sąd terminie aż do czasu prawomocnego zakończenia postępowania przed Sądem Okręgowym w Suwałkach nie złożył do akt sprawy pełnomocnictwa procesowego (albo jego uwierzytelnionego odpisu), na które powołał się na rozprawie w dniu 13 czerwca 2017 r. Brak więc tego dokumentu w aktach sprawy nie wynikał z zaniedbania w prowadzeniu akt sprawy przez Sądy pierwszej i drugiej instancji, na skutek którego dokumentu tego nie dołączono do akt przed ich przekazaniem wraz ze skargą kasacyjną do Sądu Najwyższego. Do czasu prawomocnego zakończenia postępowania w sprawie przed sądami powszechnymi nie zostały także potwierdzone przez wnioskodawczynię czynności procesowe podjęte w sprawie w jej imieniu przez radcę pr. K. K..

Brak należytego umocowania pełnomocnika strony w rozumieniu art. 379 pkt 2 k.p.c. zachodzi m.in. wtedy, gdy w tym charakterze występowała osoba, która

mogła być pełnomocnikiem, lecz nie została umocowana do działania w imieniu strony, bądź istniały braki w udzieleniu pełnomocnictwa. Pojęcie „pełnomocnictwa”, z jednej strony oznacza pochodzące od mocodawcy umocowanie pełnomocnika do działania w imieniu mocodawcy, z drugiej zaś - dokument stwierdzający to umocowanie. Udzielenie pełnomocnictwa (rozumianego jako umocowanie) może nastąpić w dowolnej formie, ustnej lub pisemnej. Wymogiem skuteczności aktu udzielenia pełnomocnictwa i w konsekwencji podejmowania czynności procesowych przez pełnomocnika w imieniu mocodawcy jest wykazanie przed sądem tego umocowania odpowiednim dokumentem. Dokument pełnomocnictwa i jego wydanie nie mają znaczenia konstytutywnego, gdyż taki charakter posiada samo udzielenie umocowania. Dokument ten jest w świetle art. 89 § 1 k.p.c. niezbędnym dowodem potwierdzającym istnienie umocowania pełnomocnika do działania w imieniu strony. Dowód ten nie podlega zastąpieniu żadnym innym środkiem dowodowym, gdyż wobec sądu i strony przeciwnej za pełnomocnika działającego z właściwym umocowaniem może uchodzić tylko osoba, która wykazała swe umocowanie odpowiednim dokumentem pełnomocnictwa (zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z 10 lipca 2003 r., III CZP 54/03, Prokuratura i Prawo 2004, nr 4, poz. 33; z 27 sierpnia 2008 r., II UK 75/08, niepubl. i z 24 listopada 2020 r., III PK 145/19, niepubl. oraz wyroki Sądu Najwyższego z 13 września 2011 r., I UK 78/11, niepubl. i z 18 lutego 2022 r., II CSKP 49/22, niepubl.). Postępowanie toczące się z udziałem w charakterze pełnomocnika strony, który wprawdzie mógł być pełnomocnikiem, ale nie przedłożył dokumentu pełnomocnictwa wykazującego umocowanie do występowania w imieniu strony i nie został wezwany do jego przedłożenia, a brak w postaci nienależytego umocowania nie został usunięty przed uprawomocnieniem się orzeczenia, jest dotknięte nieważnością w rozumieniu art. 379 pkt 2 k.p.c. (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 30 września 2020 r., IV CSK 643/18, niepubl., uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 23 stycznia 2009 r., III CZP 118/08 i z 8 lipca 2008 r., III CZP 154/07, OSNC 2008, nr 12, poz. 133 oraz wyrok Sądu Najwyższego z 6 kwietnia 2011 r., II UK 316/10, niepubl.). Warunkiem uznania przez sąd określonej osoby za pełnomocnika procesowego strony jest nie tylko obiektywny fakt udzielenia przez stronę tej osobie pełnomocnictwa procesowego,

ale także ujawnienie tego zdarzenia przed sądem i złożenie dokumentu pełnomocnictwa procesowego przez co ustanowiony pełnomocnik ujawnia wolę występowania w tym charakterze w imieniu strony w danym postępowaniu sądowym. Nie można uznać, aby warunki te były spełnione w sytuacji, w której dopuszczony przez sąd tymczasowo do udziału w sprawie pełnomocnik, powołujący się na udzielone mu pełnomocnictwo procesowe, nie składa do akt tego pełnomocnictwa procesowego ani w terminie wyznaczonym przez sąd, ani po upływie tego terminu do czasu prawomocnego zakończenia postępowania przed sądem drugiej instancji. Nie może przy tym uiść uwagi okoliczność, że radca pr. K. K. po ujawnieniu faktu zbycia nieruchomości przez wnioskodawczynię złożył nowe pełnomocnictwa procesowe udzielone mu przez nabywców nieruchomości i w dalszej korespondencji kierowanej do Sądu pierwszej i drugiej instancji wskazywał, że działa jako pełnomocnik procesowy tych właśnie osób. Z tych przyczyn nieskuteczne było załączenie dokumentu pełnomocnictwa procesowego przez radcę pr. K. K. udzielonego mu przez wnioskodawczynię w postępowaniu kasacyjnym, na skutek wezwania Sądu drugiej instancji, który na tym etapie postępowania nie był już uprawniony do podejmowania czynności, których celem byłoby sanowanie braku w aktach sprawy dokumentu pełnomocnictwa do działania w imieniu strony, którego pełnomocnik ten nie przedstawił aż do prawomocnego zakończenia postępowania w sprawie.

Z tych względów Sąd Najwyższy - rozpoznając skargę kasacyjną w części wniesionej skutecznie przez uczestniczkę postępowania B. P. - na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w zw. z art. 386 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ i art. 13 § 2 k.p.c. uchylił zaskarżone postanowienie oraz postanowienie Sądu Rejonowego w Olecku z 5 marca 2019 r., sygn. akt I Ns 184/17, zniósł postępowanie w zakresie objętym nieważnością - poczynawszy od czynności doręczenia odpisu opinii biegłego radcy pr. K. K. (pismo z 28 listopada 2017 r. – k. 131), kiedy to błędnie zostało dokonane doręczenie dla wnioskodawczyni temu pełnomocnikowi, który nie przedłożył w wyznaczonym terminie Sądowi pierwszej instancji udzielonego mu pełnomocnictwa procesowego - i w tym zakresie przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu w Olecku do ponownego rozpoznania. Z uwagi na uznanie za nieważnego postępowania przed Sądami obu instancji odpadła możliwość odniesienia się do zarzutów

naruszenia prawa procesowego i materialnego zawartych w skardze kasacyjnej. Przedmiotem uchylenia było zaskarżone postanowienie Sądu Okręgowego w Suwałkach z 10 grudnia 2019 r. w całości mimo nieobjęcia skargą kasacyjną rozstrzygnięcia zawartego w punkcie III tego orzeczenia z tej przyczyny, że rozstrzygnięcie to (dotyczące zażalenia) odnosiło się do kosztów postępowania, a więc orzeczenia pochodnego od rozstrzygnięcia merytorycznego w sprawie. Z tych samych przyczyn przedmiotem uchylenia było postanowienie Sądu Rejonowego w Olecku

z 5 marca 2019 r. w całości.

O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1, 398²¹ i 13 § 2 k.p.c.

[PG]

[ł.n]